

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: O etyce prokuratora

Author: Sławomir Tkacz

Citation style: Tkacz Sławomir. (2005). O etyce prokuratora. "Annales. Etyka w życiu gospodarczym" (T. 7, nr 1 (2005), s. 399-408).

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

O etyce prokuratora

1. Wprowadzenie

„Etyka w życiu gospodarczym” to nie tylko etyka przedsiębiorców, czy to osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, czy też osób zarządzających działalnością prowadzoną przez osoby prawne oraz jednostki organizacyjne, nie posiadające osobowości prawnej, ale również etyka „zawodów prawniczych”. Jeżeli mówimy zaś o kształtowaniu wymogów etycznych w biznesie przez „zawody prawnicze”, to należy stwierdzić, iż niewątpliwie ogromną rolę odgrywają w tym procesie, osoby zrzeszone w korporacjach zawodowych adwokatów, radców prawnych, czy notariuszy. Prowadząc rozważania w tej materii nie można pominąć etyki osób wykonujących zawód sędziego oraz prokuratora, a owa problematyka tym bardziej zasługuje na podjęcie, wobec uchwalenia w ostatnim okresie czasu zbiorów zasad etycznych, ustanawiających normy etyczne oraz kryteria zachowania się osób wykonujących wymienione zawody prawnicze.

Niniejsze opracowanie poświęcimy etyce zawodowej osób wykonujących zawód prokuratora, których zadaniem jest zgodnie z art. 2 ustawy z dnia 20 czerwca 1985 „o prokuraturze”¹ strzeżenie praworządności oraz czuwanie nad ściganiem przestępstw, w tym także przestępstw przeciwko obrotowi gospodarczemu².

2. O „nieskazitelności charakteru”

Osoby pełniące funkcję prokuratora, zgodnie z art. 3 ust. 1 pkt 1 ustawy prowadzą lub nadzorują postępowania przygotowawcze w sprawach karnych oraz sprawują funkcję oskarżyciela publicznego przed sądami. Na wstępie prowadzonych rozważań, wskazać należy, iż struktura organizacyjna i zasady, na których opiera się prokuratura są odmienne, od tych, na których opierają się niezależne sądy. Konstytucja RP nie zawiera żadnego zapisu dotyczącego pozycji prokuratury w systemie organów wymiaru sprawiedliwości, tak więc w tym zakresie należy sięgnąć do przepisów ustawy o prokuraturze. Organizacja prokuratury nieodłącznie jest wiązana z dwoma zasadami, a mianowicie z jednej strony z za-

¹ W dalszych rozważaniach, powołując poszczególne przepisy ustawy z dnia 20 czerwca 1985 o prokuraturze (Dz.U. z 2002 r. Nr 21 poz.206 z późn. zm.), będziemy mówili o „ustawie”.

² Por. R. Łyczywek, *Wstępne uwagi i tezy do badań nad socjologią zawodów prawniczych*, [w:] A. Sarapata (red.), *Socjologia zawodów*, Książka i Wiedza, Warszawa 1965, s. 559.

sadą hierarchicznego podporządkowania, z drugiej natomiast strony z zasadą niezależności prokuratora, który jednoosobowo podejmuje przewidziane ustawowo czynności.

W świetle wymienionych zasad nieodłącznie pojawia się problem autonomii w prowadzeniu spraw oraz w podejmowaniu decyzji w przedmiocie treści czynności procesowych. Prokurator wykonując wszelkie czynności jest niezależny (art. 8 ust. 1 ustawy), a więc nikt, a w szczególności organy administracji państwowej, czy samorządowej, nie mogą wpływać na podejmowane przez niego rozstrzygnięcia, jak również żaden organ nie może wydawać wytycznych, które wiązałyby prokuratora³. Prokurator jest jednakże zobowiązany wykonywać zarządzenia, wytyczne i polecenia przełożonego prokuratora, przy czym polecenia dotyczące treści czynności procesowych wydaje on na piśmie w razie potrzeby z uzasadnieniem (art. 8 ust. 2 ustawy). Wskazać również należy, iż zgodnie z zasadą hierarchicznego podporządkowania jednostki organizacyjne prokuratury, za pośrednictwem jednostek wyższego rzędu podlegają Prokuratorowi Generalnemu, który jednocześnie pełni funkcję Ministra Sprawiedliwości⁴. Prokurator Generalny kieruje działalnością prokuratury, wydając zarządzenia, wytyczne i polecenia, które nie mogą jednakże dotyczyć treści czynności procesowych (art. 10 ust. 1, 2 ustawy).

Pierwszym czynnikiem, który kształtuje wymogi stawiane osobie pełniącej funkcję prokuratora jest ustawa o prokuraturze. Zgodnie z art. 14 ust. 1 pkt 2 wskazanej ustawy prokuratorem, może być ten, kto nie tylko posiada wymagane przygotowanie zawodowe, ale także jest nieskazitelnego charakteru. Nieuchronnie należy postawić pytanie, jakimi cechami powinna charakteryzować się osoba, aby uznać, iż posiada ona walor „nieskazitelnego charakteru”. Problem rozumienia owego pojęcia, jest o tyle istotny, iż zwrot „nieskazitelnego charakteru” występuje w przeszło dwudziestu obowiązujących w chwili obecnej aktach prawnych. Wymóg „nieskazitelnego charakteru” jest stawiany osobom, które pełnią zawody prawnicze: sędziego, referendarza sądowego, asystenta sędziego, ławnika, aplikanta sądowego⁵, adwokata, radcy prawnego, notariusza, komornika sądowego, czy zawodowego kuratora sądowego⁶. W orzecznictwie podkreśla się, iż pragmatyki zawodów prawniczych stanowiąc, że wymogiem wykonywania tych zawodów, jest posiadanie przymiotu „nieskazitelnego charakteru” posługują się tym samym rozumieniem tego pojęcia⁷.

³ Szerzej zobacz: B. Kozicka, M. Woźniak, *Prokuratura w systemie polskiego wymiaru sprawiedliwości*, „Prokurator” 2002, nr 1, s. 49 i n.

⁴ S. Waltoś wskazuje, iż należy rozdzielić funkcje Prokuratora Generalnego i Ministra Sprawiedliwości, a dla podniesienia niezależności prokuratora, należy zbliżyć jego pozycję do pozycji sędziego. Zob. S. Waltoś, *Jak zreformować prokuraturę*, „Prokurator” 2001, nr 4, s. 10–12.

⁵ Por. m.in. art. 61 § 1 pkt 2, art. 141 § 1 pkt 2, art. 149 § 1 pkt 2, art. 158 § 1 pkt 2 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2001 r. Nr 98 poz.1070 z późn. zm.), art. 22 § 1 pkt 2 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. z 2002 r. Nr 240 poz.2052 z późn. zm.).

⁶ Por. art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 5 lipca 1996 r. o doradztwie podatkowym (Dz.U. z 2002 r. Nr 9 poz.86 z późn. zm.); art. 24 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (Dz.U. z 2002 r. Nr 123 poz.1059 z późn. zm.), art. 11 pkt 2 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie (Dz.U. z 2002 r. Nr 42 poz.369 z późn. zm.), art. 11 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. z 1997 r. Nr 133 poz.882 z późn. zm.), art. 5 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych (Dz.U. z 2001 r. nr 98 poz.1071 z późn. zm.).

⁷ Wyrok NSA z dnia 18 listopada 1999 r., sygn. akt II S.A. 1131/99, Lex nr 46696: „Zarówno Prawo o ustroju sądów powszechnych, jak również Prawo o notariacie, a także inne pragmatyki zawodów prawniczych, jak ustawa o prokuraturze, o radcach prawnych, przyjmują jako zasadniczy wymóg wykonywania tych zawodów posiadanie przymiotu nieskazitelnego charakteru, posługując się tym samym rozumieniem tego pojęcia i stawiając te same wysokie kryteria oceny tego przymiotu. Zatem Prawo o notariacie nie może stawiać wyższych wymagań

Słowo „nieskazitelnosc” w języku polskim jest rozumiane jako „wszystek cnót”⁸, „przymiot tego, co jest bez skazy”⁹. „Nieskazitelny to taki, który „jest doskonały pod względem moralnym, odznaczający się wielką prawością”¹⁰, „wielkiej prawości, zacności, kryształowy”¹¹, „nie mający żadnej skazy moralnej, nieposzlakowany, nieskazitelny, szlachetny, prawy, uczciwy, będący bez skazy, bez zarzutu”¹².

Rozważyć jednakże należy, czy wskazane rozumienie językowe nieskazitelnosci wprost odpowiada znaczeniu tego terminu, które spotykamy w aktach prawnych. Uważamy, iż pragmatyki zawodów prawniczych posługują się pojęciem nieskazitelnosci, nie w rozumieniu doskonałości, lecz wskazują pewien minimalny stopień wymagań etyczno-moralnych, który winna spełniać osoba zamierzająca wykonywać dany zawód. Nie budzi wątpliwości to, iż przesłanka „nieskazitelnosci charakteru” ma charakter uznaniowy¹³ i wymaga w każdej sprawie dokonania oceny całokształtu okoliczności pozwalającej na rozstrzygnięcie, czy osoba zamierzająca wykonywać dany zawód, a w szczególności pełnić funkcję prokuratora, jest osobą o nieskazitelnym charakterze¹⁴.

Interpretacja pojęcia „nieskazitelnosci charakteru” stanowiła wielokrotnie przedmiot zainteresowania organów sądowniczych. Zdaniem Naczelnego Sądu Administracyjnego przez pojęcie nieskazitelnosci charakteru należy rozumieć całokształt cech indywidualnych wartościujących daną osobę nie w sferze intelektualnej i profesjonalnej, lecz wyłącznie etyczno-moralnej¹⁵.

Wymóg nieskazitelnosci charakteru można zatem, rozpatrywać na dwóch płaszczyznach. Z jednej strony jest on związany z wartościami, z ogólnymi wzorcami etycznymi generalnie akceptowanymi w społeczeństwie, takimi jak uczciwość, szlachetność, prawość, uczynność, poczucie odpowiedzialności za własne słowa i czyny, stanowczość, odwaga cywilna, samokrytycyzm, umiejętność zgodnego współżycia z otoczeniem¹⁶. W orzecznictwie sądowym podkreśla się, iż o ocenie czy dana osoba posiada przymiot „nieskazitelnosci charakteru” winno podlegać jej postępowanie i zachowanie zarówno w sferze zawodowej jak i sferze prywatnej w dłuższym okresie. Dla dokonania oceny, czy dana osoba może być uznana, za osobę o nieskazitelnym charakterze nie bez znaczenia są zatem fakty i zdarzenia ze sfery jej życia prywatnego (poza zawodowego), które mogłyby podważyć pozytywną ocenę jej postawy moralno-etycznej¹⁷. Z drugiej zaś strony wymóg nieskazitelnosci charakteru wiąże się z właściwościami, postawami i predyspozycjami niezbędnymi do wykonywania danego zawodu¹⁸. Podkreślić należy, iż jeżeli mówimy o etyce prokuratorskiej, ad-

w tym zakresie przed kandydatami na stanowisko notariusza, niż Prawo o ustroju sądów powszechnych stawia przed kandydatami do piastowania urzędu sędziego”.

⁸ J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiecki (red.), *Słownik języka polskiego*, T.III, Warszawa 1904, s. 335.

⁹ A. Zdanowicz, M. Szyszko, J. Filipowicz, W. Tomaszewicz, F. Czepeliński, W. Korotyński, *Słownik języka polskiego*, T.I, wydany przez M. Orgelbrand, Wilno 1861, s. 772.

¹⁰ H. Zgólkowa (red.), *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, T.XXIV, Wydawnictwo Kurpisz, Poznań 1999, s. 98.

¹¹ B. Dunaj (red.), *Słownik współczesnego języka polskiego*, T.III, Wydawnictwo SMS, Kraków 2000, s. 99.

¹² W. Doroszewski (red.), *Słownik języka polskiego*, T. V, Wiedza Powszechna, Warszawa 1963, s. 199.

¹³ Por. Wyrok NSA z dnia 23 lutego 1999 r., sygn. akt II SA 1888/98, Lex nr 46707.

¹⁴ Por. Wyrok NSA z dnia 04 października 1999 r., sygn. akt II SA 1134/99, Lex nr 46725. Zob. także Wyrok TK z dnia 07 maja 2002 r., sygn. akt SK 20/00, OTK-A 2002/3/29.

¹⁵ Por. Wyrok NSA z dnia 18 czerwca 2001 r., sygn. akt II SA 1610/00, Lex nr 53475.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Por. także Wyrok TK z dnia 28 kwietnia 1999 r., sygn. akt k 3/99, OTK 1999/4/73.

wokackiej, radcowskiej, czy etyce zawodowej innego zawodu prawniczego, to w przeważającej części nie tworzy się dla danego zawodu prawniczego reguł, które nie byłyby znane z etyki obowiązującej każdego, a tym bardziej takich, które byłyby z tą etyką sprzeczne¹⁹. Normy etyki zawodowej zawarte w kodeksach czy zbiorach zasad etyki zawodów prawniczych stanowią niejako konkretyzację ogólnych wzorców etycznych w odniesieniu do osób wykonujących określony zawód. Jednocześnie w zbiorach tych pojawiają się również nowe, charakterystyczne dla danego zawodu wymogi obowiązujące wyłącznie osoby, które go wykonują, np. reguła, iż prokurator powinien mieć jasność, iż tylko on jest uprawniony do podejmowania kluczowych decyzji²⁰.

W dalszych rozważaniach spróbujemy odpowiedzieć na pytanie, jakie reguły etyczne obowiązują osoby wykonujące zawód prokuratora.

3. O „Zbiorze zasad etycznych prokuratora”

Prowadząc rozważania, których przedmiot będzie stanowił etyka zawodowa prokuratora, wyjdźmy od scharakteryzowania terminu „etyka”. Słowniki języka polskiego wydane w XIX w. definiują etykę jako „1) naukę o moralności, o obyczajach, o cnotach i obowiązkach, 2) zbiór przepisów piśmiennictwie cnotach i obowiązkach, 3) moralność”²¹, czy też jako „naukę moralną”²². Słowniki XX w. charakteryzują pojęcie etyka także jako: „ogół zasad i norm postępowania istniejących piśmiennictwie danej zbiorowości”²³. W najnowszych opracowaniach *expressis verbis* pojawia się także pojęcie „etyki zawodowej” rozumiane jako „zespół wartości, nakazów i norm moralnych, których respektowanie jest obowiązkiem przedstawicieli poszczególnych grup zawodowych”²⁴. Również w piśmiennictwie podkreśla się, iż termin „etyka” jest wieloznaczny i używa się go wielu różnych znaczeniach²⁵. Etykę charakteryzuje się, czy to jako synonim słowa moralność, czy też przez „etykę” rozumie się usystematyzowaną refleksję o moralności, czy to jako termin wartościujący, w końcu przez termin etyka charakteryzowany jest jako uporządkowany zespół zasad akceptowany przez jakąś osobę lub grupę²⁶. Zaznaczamy, iż dalszej części niniejszego opracowania będziemy termin „etyka” rozumieć w tym ostatnim znaczeniu.

Również brak jest w literaturze wyraźnie precyzowanej definicji etyki zawodowej. Jednakże spotykane charakterystyki tego terminu nie odbiegają od przedstawionego powyżej językowego znaczenia tego terminu. Etyka zawodowa jest rozumiana jako zespół ocen

¹⁹ Por. M. Ossowska, *Podstawy nauki o moralności*, PWN, Warszawa 1994, s. 340. Por. także. Cz. Jaworski, *Etyka adwokatów*, [w:] E. Łojko (red.), *Etyka prawnika. Etyka nauczyciela zawodu prawniczego*, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2002, s. 41: „Zasady etyki adwokackiej wynikają z ogólnych norm etycznych przystosowanych do zawodu adwokata”.

²⁰ M. Ossowska, *op.cit.*, s. 340.

²¹ J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiecki (red.), *Słownik języka polskiego*, T.I, Warszawa 1900, s. 704.

²² A. Zdanowicz, M. Szyszko, J. Filipowicz, W. Tomaszewicz, F. Czepeliński, W. Korotyński, *Słownik języka polskiego*, T.I, wydany przez M. Orgelbrand, Wilno 1861, s. 301.

²³ W. Doroszewski (red.), *Słownik języka polskiego*, T.II, Państwowe Wydawnictwo Wiedza Powszechna, Warszawa 1960, s. 765.

²⁴ H. Zgólkowa (red.), *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, T.XI, Wydawnictwo Kurpisz Poznań 1997, s. 84.

²⁵ M. Ossowska, *op.cit.*, s. 38, 367 i n.

²⁶ P. Łabieniec, *Etyka – etyka zawodowa – Prawo (zarys problematyki)*, „Prokurator” 2002, nr 2, s. 21.

i norm moralnych przyjętych przez osoby z wykonujące określony zawód, bądź zbiór norm postulowanych do przyjęcia przez przedstawicieli danego zawodu²⁷.

Tak więc, gdy posługujemy się pojęciem etyki zawodowej, to możemy rozumieć przez to zarówno normy faktycznie przestrzegane przez osoby wykonujące dany zawód (tj. posługiwać się nim w ujęciu opisowym), jak i zbiór norm, które przedstawiciele danego zawodu powinni przestrzegać (tj. w ujęciu normatywnym).

W literaturze można spotkać również rozmaite stanowiska w przedmiocie tego, czy etyka zawodowa to wyłącznie normy spisane, czy też są to wszelkie zasady, które funkcjonują w danym zawodzie, bądź którymi przedstawiciele danego zawodu winni się kierować niezależnie od tego, czy zostały one spisane, czy też nie. W niektórych pracach etykę zawodową utożsamia się wyłącznie z normami, które mają charakter spisany. Wskazuje się, iż etyka zawodowa występuje w postaci norm, które mają charakter zindywidualizowany, tj. kodeksu, przysięgi czy ślubowania oraz norm mających charakter indywidualnych propozycji, w szczególności stanowiących uporządkowany zespół postulatów²⁸. W rozumieniu tej grupy autorów, od tak charakteryzowanej etyki zawodowej, należy wyodrębnić „*rzeczywiście przez daną grupę zawodową reprezentowane przekonania moralne*”²⁹. W innych pracach podkreśla się, że w potocznym rozumieniu etyka zawodowa to wszelkie zasady jakimi powinni kierować się przedstawiciele danego zawodu, niezależnie czy zostały one spisane, czy też mają charakter niepisany³⁰. Problem ten wymaga niewątpliwie podjęcia dalszych badań³¹. W tym miejscu pomijamy go, jednakże uważamy, iż termin etyka zawodowa obejmuje normy, którymi faktycznie kierują się, bądź powinni kierować się przedstawiciele danego zawodu, niezależnie od tego, czy zostały one spisane, czy też nie. Jak pisze się w piśmiennictwie „*kształtowanie etyki zawodowej jest nieodzowną konsekwencją istnienia i działania przez czas dłuższy grupy zawodowej*”³². Tak więc uchwalenie zbioru etyki zawodowej przez organ samorządu zawodowego, stanowi bądź zebranie i odzwierciedlenie niepisanych zasad etycznych, którymi kierują się osoby wykonujące dany zawód w jednym akcie, bądź też zbiory etyki zawodowej mogą kreować nowe normy, postulowane do przyjęcia i stosowania przez przedstawicieli danego zawodu.

Zbiór Zasad Etycznych Prokuratora został uchwalony w dniu 25 maja 2002 r. uchwałą II Krajowego Walnego Zjazdu Członków Stowarzyszenia Prokuratorów RP³³. Autorzy tego zbioru podkreślają, iż prace nad nim trwały trzy lata, a jego uchwalenie poprzedziła debata zarówno środowisku prokuratorów, jak i konsultacje z przedstawicielami innych zawodów prawniczych³⁴. W toku dyskusji, która odbyła się w środowisku prokuratorskim zrezygnowano z aparatu pojęciowego „kodeks” – w miejsce którego wprowadzono nazwę „zbioru zasad etycznych. Zauważmy, iż w tym zakresie aparat pojęciowy stosowany przez przed-

²⁷ Por. R. Sarkowicz, J. Stelmach, *Teoria prawa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1996, s. 201–202.

²⁸ Z. Rzepa, *kilka uwag o etyce zawodowej prokuratorów*, „Prokurator” 2000, nr 2, s. 57.

²⁹ Tamże.

³⁰ P. Łabieniec, *op.cit.*, s. 24.

³¹ Por. R. Łyczewek, *op.cit.*, s. 559 wskazuje, iż „*Rozważyć trzeba czy zasada kodyfikowania norm, a więc ich usztywnienia jest szczęśliwa*”.

³² Tamże.

³³ *Zbiór Zasad Etycznych Prokuratora*, „Prokurator” 2002, nr 10, s. 14–20.

³⁴ Por. K. Parulski, *Projekt Zbioru zasad etyki prokuratora*, „Prokurator” 2001, nr 1, s. 5 i n; Z. Rzepa: *Przeszłość, teraźniejszość, Przyszłość (sprawozdanie z II Krajowego Walnego Zjazdu Członków Stowarzyszenia Prokuratorów Rzeczypospolitej Polskiej)*, „Prokurator” 2002, nr 2, s. 10.

stawicieli poszczególnych zawodów prawniczych nie jest jednolity. Zbiór norm etycznych uchwalony przez Stowarzyszenie Sędziów Polskich IUSTITIA nazwano „Zbiorem Zasad Postępowania Sędziów”, w przypadku radców prawnych zbiór uchwalony w dniu 6 listopada 1999 r. przez VI Krajowy Zjazd Radców Prawnych nosi nazwę „Zasad Etyki Radcy Prawnego”, zbiór uchwalony przez Krajową Radę Notarialną to „Kodeks Etyki Zawodowej Notariusza”, natomiast w przypadku zbioru uchwalonego w dniu 10 października 1998 r. przez Naczelną Radę Adwokacką zamiennie stosowany jest aparat pojęciowy „Zbiór zasad etyki adwokackiej i godności zawodu” – „Kodeks etyki adwokackiej”³⁵.

Zbiór uchwalony przez samorząd prokuratorski składa się z pięciu części, które zawierają odpowiednio: „zasady ogólne”, „zasady wykonywania zawodu”, „zasady relacji służbowych”, „zasady relacji prokurator – organy ścigania”, „zasady wystąpień sądowych”, „zasady relacji do stron”, „zasady wystąpień medialnych” oraz „zasady zrzeszania się”.

Normy zawarte w zbiorach etyki zawodowej możemy podzielić za R. Sarkowiczem i J. Stelmachem na trzy grupy, a mianowicie:

- a) reguły ustalające ogólnie relację grupy zawodowej do społeczeństwa oraz w szczególności wyznaczające stosunek przedstawiciela zawodu do jednostki;
- b) reguły określające stosunki między członkami danego zawodu;
- c) reguły dotyczące technicznych aspektów wykonywania zawodu³⁶.

W zbiorze zasad etycznych prokuratora znajdziemy szereg reguł, które możemy zaliczyć do każdej z wyodrębnionych grup.

Generalną regułą etyczną ustalającą relację prokuratorów w stosunku do społeczeństwa stanowi obowiązek przestrzegania i chronienia praw człowieka, a w szczególności unikania dyskryminacji zarówno podejrzanych, jak i ofiar przestępstw, ze względów politycznych, społecznych, religijnych, narodowościowych, rasowych, płciowych i wieku. Ponadto prokuratorzy winni wypełniać swe zadania bezstronnie³⁷ i obiektywnie.

Do pierwszej z wyodrębnionych grup zaliczymy także szereg szczegółowych reguł, zawartych w tej części zbioru, która dotyczy zasad relacji prokuratora wobec stron. W szczególności prokurator powinien w stosunku do pokrzywdzonego przyjąć zasadę, aby prowadzone postępowanie karne nie potęgowało przykrych wrażeń wywołanych przestępstwem. Nadto winien on okazać współczucie oraz troskę o perspektywy życiowe osoby dotkniętej przestępstwem a także wykazać dbałość o interesy pokrzywdzonych pozostających w ubóstwie, ułomnych i niezdolnych do dochodzenia swoich roszczeń. W stosunku do oskarżonego prokurator winien wykazać takt i stanowczość. W postępowaniu przygotowawczym prokurator powinien skutecznie dążyć do dokonania wszelkich niezbędnych ustaleń, niezależnie od tego, czy przemawiają one na korzyść, czy na niekorzyść podejrzanego. Nie powinien on wszczynać postępowania karnego, ani usilnie starać się o jego kontynuowanie, gdy zgromadzone dowody wskazują, iż oskarżenie pozbawione było podstaw.

³⁵ Zbiory zasad etycznych wymienionych zawodów prawniczych opublikowano, bądź są dostępne: „Zbiór Zasad Postępowania Sędziów”, strona internetowa Stowarzyszenia Sędziów Polskich IUSTITIA www.iustitia.pl; „Zasady Etyki Radcy Prawnego”, dodatek do „Radca Prawny” 1999, nr 6; „Kodeks Etyki Zawodowej Notariusza”, strona internetowa Krajowej Rady Notarialnej: www.krn.org.pl; „Zbiór zasad etyki adwokackiej i godności zawodu”, „Palestra” 1998, nr 11–12.

³⁶ R. Sarkowicz, J. Stelmach, *op.cit.*, s. 206.

³⁷ Podkreślić należy, iż pojęcie „bezstronności” w zbiorze zasad etycznych prokuratora należy inaczej rozumieć aniżeli chociażby w etyce zawodowej sędziów. Niewątpliwie pojęcie bezstronności w przypadku prokuratorów ma także nieco węższy zakres niż w przypadku sędziów, albowiem prokurator jako oskarżyciel publiczny jest stroną toczącego się postępowania sądowego.

Wydaje się, iż do tej grupy można również zaliczyć te reguły, które dotyczą relacji prokuratora wobec przedstawicieli innych zawodów prawniczych. Prokurator w stosunkach z adwokatami winien unikać publicznego prezentowania zażyłości. Podobnie prokurator nie powinien ostentacyjnie okazywać zażyłości w stosunkach z sędziami i osobami zatrudnionymi w sądzie.

Podkreślić należy, iż owa pierwsza wyodrębniona grupa norm będzie miała największe znaczenie, dla kształtowania przez zasady etyki prokuratorskiej, zasad etycznego biznesu, albowiem to właśnie te normy etyczne będą obowiązywały prokuratorów w relacji do osób, które występują w procesie karnym w charakterze strony, czy uczestnika postępowania karnego. Prokuratorzy, kierując się regułami etycznymi zawartymi w zbiorze, winni tym samym kształtować pewne wzorce wśród osób, które zetkną się z przedstawicielami zawodu prokuratorskiego w czasie pełnienia przez nich obowiązków zawodowych. Zauważmy, iż w zbiorze zasad etycznych znalazły się reguły, które zabraniają prokuratorowi w toku prowadzonych spraw uzależniania się finansowego od uczestników postępowania. Tym bardziej prokurator nie może dążyć do uzyskania nienależnych korzyści. Z drugiej strony normy te winny w naszej ocenie ukształtować pewne wzorce wśród stron, czy uczestników postępowania, np. jeżeli prokuratora obowiązuje reguła, iż nie powinien dążyć do uzyskania nienależnych korzyści, to druga strona nie powinna dążyć do ich wręczenia. Wskazać jednakże należy, iż w przeciwieństwie do zbioru zasad postępowania sędziów, zbiór zasad etycznych prokuratora nie zawiera zasad zachowania się prokuratorów poza służbą. Zauważmy, iż już w 1965 r. E. Hansen prowadząc rozważania na temat zawodu prokuratora pisał, iż „*charakter pracy zawodowej wymaga od prokuratora dużej ostrożności w doborze kontaktów towarzyskich*”³⁸.

Tak więc o ile w zbiorze zasad postępowania sędziów znajdujemy reguły, które wprost stanowią, iż sędzia powinien unikać kontaktów osobistych i związków ekonomicznych z osobami, organizacjami, czy też innymi grupami, jeżeli mogłyby one wzbudzić wątpliwości co do bezstronnego wykonywania obowiązków, bądź podważyć prestiż i zaufanie do urzędu sędziowskiego, jak również takie, iż sędzia nie powinien zajmować się działalnością finansową lub gospodarczą, która może być odebrana jako wykorzystywanie pozycji sędziego, nie wolno mu przyjmować prezentów, czy też że korzystając z ofert kierowanych wyłącznie do sędziów winien rozważyć czy nie są one próbą wywarcia wpływu na jego osobę – zbiór zasad etyki prokuratorskiej niemal zupełnie pomija tę płaszczyznę zachowań prokuratora.

Do drugiej z wyodrębnionych grup zaliczymy normy zawarte w części dotyczącej zasad relacji służbowych. Nawiązując do rozważań przedstawionych na wstępie podkreślić należy, iż w tym zakresie od etyk innych zawodów prawniczych, w których podkreśla się, ich niezależność, czy niezawisłość (§ 7 zbioru zasad etyki adwokackiej, art. 11 zasad etyki radcy prawnego), zbiór zasad etycznych prokuratora odróżnia to, iż szereg zawartych w nim reguł stanowi następstwo ustawowej zasady podległości służbowej prokuratora. Prokurator powinien unikać serwilizmu w kontaktach z tymi osobami, którym podlega służbowo, a jednocześnie unikać arogancji i nieposzanowania godności podwładnych. Obowiązkiem prokuratora jest odmówić wykonania polecenia niezgodnego z etyką zawodową. Prokuratorzy winni nadto okazywać sobie wzajemny szacunek, służyć radą i udzielać pomocy. Nie powinno się niekorzystnie komentować działalności zawodowej innego

³⁸ E. Hansen, *Zawód prokuratora*, [w:] A. Sarapata (red.), *op.cit.*, s. 585.

prokuratora. Każdy prokurator powinien dolożyć wszelkich starań do należytego przygotowania aplikanta. W tym zakresie reguły określające wzajemne kontakty pomiędzy prokuratorami są podobne do reguł obowiązujących przedstawicieli innych zawodów prawniczych.

I w końcu trzecia wyodrębniona grupa reguł, czyli te które dotyczą technicznych aspektów wykonywania zawodu. Do tej grupy zaliczymy szereg rozmaitych reguł, poczynając od samych zasad wykonywania zawodu do których zaliczymy m.in. uwzględnianie istotnych okoliczności sprawy, nie uleganie wpływowi zewnętrznemu, odrzucanie jakiegokolwiek interwencji także politycznej, próśb, nie uleganie kampanii medialnej, a także obowiązków zachowania poufności posiadanych materiałów. Wydaje się, iż do technicznych aspektów wykonywania zawodu zaliczymy także zasady relacji prokurator – organy ścigania. W tym zakresie prokurator, sprawując nadzór nad organami ścigania, winien wykazywać profesjonalizm, obiektywizm i stanowczość w wytyczaniu działań. Z drugiej strony prokurator powinien zachować pryncypialność w osądzie czynów tych funkcjonariuszy, którzy sprzeniewierzyli się prawu, jak również wykazać dbałość o dobro tych, którzy zostali dotknięci zachowaniami przestępczymi. Również w tej grupie umieścimy reguły dotyczące wystąpień sądowych oraz te które dotyczą wystąpień medialnych. Występując przed sądem prokurator winien okazywać szacunek sądowi, nie wolno również rozmyślnie podawać sądowi nieprawdziwych informacji. Natomiast w kontaktach z dziennikarzami zaleca się rzeczowość i umiar w przekazywaniu informacji. Na koniec w zbiorze, podobnie jak w etykach innych zawodów prawniczych, zawarto reguły zrzeszania się.

M. Ossowska pisze, iż w etykach zawodowych podkreśla się bardzo mocno te cnoty, które gwarantują wypełnianie czynów, nie zagrożonych sankcjami karnymi³⁹. Rozpatrzmy teraz, jak wygląda relacja przepisy ustawowe – reguły etyki zawodowej w przypadku norm zawartych w zbiorze zasad etycznych prokuratora.

Niewątpliwie w zbiorze znajdujemy takie zakazy i nakazy, które stanowią powtórzenie zakazów sformułowanych przez prawodawcę w ustawach, w tym czynów zabronionych, zagrożonych sankcjami karnymi. Do tej grupy może zaliczyć m.in. zakaz dążenia przy okazji działalności służbowej do uzyskania nienależnych korzyści [tzw. łapownictwo bierne zagrożone karą pozbawienia wolności do lat 8]. Uważamy, iż zakres regulacji zbioru zasad etycznych powinien obejmować te zachowania, które nie mają swoich odpowiedników w zakazach, czy nakazach sformułowanych przez prawodawcę. Powtarzanie w zbiorze zasad etycznych zapisów ustawowych zagrożonych sankcjami karnymi wydaje się zbędne.

Przeważającą część zbioru zasad etycznych prokuratora, tak jak i innych kodeksów etyki zawodowej, dotyczy tych zachowań, które będąc przez prawo dozwolone, (bądź są prawnie indyferentne), zostały zakazane, bądź nakazane na mocy norm etycznych. Do tej wyodrębnionej grupy możemy zaliczyć m.in. takie reguły jak, zakaz publicznego, niekorzystnego komentowania działalności innego prokuratora, zakaz publicznego prezentowania zażyłości w stosunkach z adwokatami, czy też zakaz ostentacyjnego okazywania w miejscu pracy zażyłości z sędziami i osobami zatrudnionymi w sądzie, nakaz okazywania współczucia i troski o perspektywę życiową osoby dotkniętej przestępstwem i szereg innych⁴⁰.

Powstaje pytanie, czy w zbiorze zasad etycznych prokuratora istnieją reguły, które pozostawałyby w sprzeczności wobec obowiązujących norm ustawowych. Analiza zbioru zasad etycznych prokuratora w tym zakresie prowadzi do wniosku, iż brak jest w nim takich reguł, które jednoznacznie pozostawałyby w kolizji z normami ustanowionymi przez

³⁹ M. Ossowska, *op.cit.*, s. 343.

⁴⁰ Tak też: P. Łabieniec, *op.cit.*, s. 3.

prawodawcę. Pewne wątpliwości może budzić reguła, która nakazuje zachowanie poufności posiadanych materiałów, chyba że za ich ujawnieniem przemawiają wymagania wymiaru sprawiedliwości, wykonywanie obowiązków, czy interes społeczny. Zauważmy, iż art. 48 ust. 3 ustawy o prokuraturze wyraźnie wskazuje w jakich sytuacjach ustaje obowiązek zachowania przez prokuratora tajemnicy zawodowej. Nadto niefortunnym zdaje się być zapis, iż prawa nie należy interpretować i stosować z przesadną surowością. Wydaje się, iż to obowiązujące przepisy prawa, a w szczególności kodeks postępowania karnego, decyduje o tym jakie środki winny być stosowane przez prokuratora w prowadzonym postępowaniu przygotowawczym. Wątpliwości może także budzić zapis, iż prokurator powinien poświęcać należytą uwagę ściganiu przestępstw popełnionych przez funkcjonariuszy publicznych, w szczególności korupcji, nadużyć władzy, poważnych naruszeń praw człowieka oraz innych czynów uznanych przez prawo międzynarodowe za poważne przestępstwa. Może to sugerować, iż jeżeli przestępstwo nie zalicza się do tej grupy, nie należy poświęcać mu należytej uwagi. Z ustawy wynika, jakie są zadania prokuratury, tak więc po dzieleniu przestępstwa na te, które wymagają należytej uwagi oraz te, które uwagi wymagają „zwykłej” uwagi.

Należy jednak wskazać, iż fakt, że niektóre normy etyczne mogą w indywidualnych przypadkach wchodzić w kolizję z normami ustawowymi, wcale nie powinien prowadzić do wniosków o zbędności, czy nieprzydatności tego rodzaju regulacji, albowiem reguły kolizyjne zwykle te niezgodności usuwają⁴¹.

4. Podsumowanie

Kończąc prowadzone rozważania postawmy pytanie, czy zbiór zasad etycznych prokuratora jest zbiorem potrzebnym. Przytoczmy wypowiedź Z. Krzezińskiego, który wskazuje, „*Nawet najlepszy prawnik okaże się złym adwokatem, jeżeli nie będzie miał odpowiedniego przygotowania etycznego*”⁴². Pogląd ten można także odnieść do innych zawodów prawniczych, a w szczególności do osób pełniących funkcję prokuratora, które czuwając w imieniu państwa nad ściganiem przestępstw pełnią w systemie organów sprawiedliwości szczególną rolę. Oczywiście jest, iż prokurator, wykonując czynności w przedmiocie prowadzenia i nadzorowania postępowania przygotowawczego, wytaczania powództw oraz pełnienia funkcji oskarżyciela publicznego przez sądem winien przestrzegać reguł ustanowionych przez prawodawcę, które warunkują legalność podejmowanych przez niego decyzji merytorycznych. Czy jednak samo przestrzeganie przepisów ustawowych, może rozwiązać wszystkie sytuacje konfliktowe⁴³. Problemy wskazywane w tej materii zarówno przez przedstawicieli zawodów prawniczych, jak również informacje podawane przez środki masowego przekazu wskazują, iż tak nie jest⁴⁴. Zbiór zasad etycznych prokuratora ma za zadanie tę lukę wypełnić.

⁴¹ Por. R. Sarkowicz, J. Stelmach, *op.cit.*, s. 213–214.

⁴² Z. Krzeziński, *Etyka adwokacka: teksty. orzecznictwo. Komentarz*, Zakamycze, Kraków 2003, s. 17.

⁴³ Por. F.-L. Coste, *Etyka prokuratora*, „Prokuratura i prawo” 1996, nr 10, s. 96 i n.

⁴⁴ Por. dyskusję dot. etyki prokuratorskiej podczas konferencji naukowej Wydziału Prawa i Administracji UW w dniu 23 lutego 2001 pt „Etyka prawnika. Etyka nauczyciela zawodu prawniczego” [w:] E. Łojko (red.), *op.cit.*, s. 100–104.

Niewątpliwie zbiór ten ma w założeniu jego autorów pełnić dwie funkcje. Z jednej strony ma on regulować wewnętrzne stosunki między osobami wykonującymi zawód prokuratora oraz prokuratorem, a organami ścigania, które są przezeń nadzorowane. Z drugiej strony ma on zawierać normy, które ustalą relacje prokuratorów w stosunku do sądu, do stron postępowania karnego oraz przedstawicieli procesowych stron. Na tej płaszczyźnie zbiór ten ustala również reguły postępowania prokuratora w stosunku do osób podejrzanych (oskarżonych) oraz pokrzywdzonych, jak również innych uczestników prowadzonego postępowania. W tych rolach w procesie karnym, mogą wystąpić osoby, które zawodowo prowadzą, bądź zarządzają działalnością gospodarczą. Niewątpliwie na tej płaszczyźnie reguły etyki zawodowej prokuratora mogą także kształtować zachowanie etyczne w biznesie. Czy zbiór ten w obecnym kształcie może spełnić cele założone przez jego autorów? Nie budzi to większych wątpliwości, na co wskazuje P. Łabieniec zauważając, iż niektóre jego zapisy wymagają zmiany⁴⁵. Zbiór ten z całą pewnością nie ma również charakteru wyczerpującego, przy czym w piśmiennictwie podkreśla się, iż jest to niewykonalne, wobec różnorodności stanów faktycznych, w których osoby wykonujące określony zawód stają przed wyborami moralnymi⁴⁶. Podkreślić należy, iż w chwili obecnej otwarty pozostaje również problem kontroli przestrzegania zasad ustalonych w tym zbiorze, zarówno w postępowaniach dyscyplinarnych, jak również przez sądy powszechne. Niewątpliwie praktyka w tym zakresie zostanie dopiero ukształtowana.

On Prosecutor Ethics

Summary

The prerequisite for the Author's considerations presented in this elaboration was the resolution adopted by the Second Countrywide Meeting of the members of Polish Prosecutors Association held on 25 May 2002 on the Prosecutors Ethic Rules Collection. The author prepares a detailed characteristic of prosecutors ethic rules based on the bill of 20th June 1985, and other legal acts in power. In particular, the author tackles the problem of the ethic requirements which are to meet by a person in the position of prosecutor. He also tries to interpret the notion of "Immaculate character" in terms of the prosecutor's ethic rules. The next problem undertaken in his considerations concerns the prosecutor's observance of ethic rules in terms of civil service hierarchy and subordination on which the prosecutor's office is based. When analysing the prosecutor's ethic rules, the Author stresses that he is a civil servant, and the Prosecutor's Office is a body to whom the judiciary has entrusted the function of Public accuser. Therefore an inevitable question arises whether a collision of ethic rules binding the prosecutor and the legal rules of law in power is possible and how it should be judged. In that aspect the author compares also "The Collection of Prosecutor's Rules of Ethics" with ethical rules of other legal professions. The Author also poses a question if the "The Collection of Prosecutor's Rules of Ethics" is necessary and what doubts it may imply in the future. Finally, in the scope of the analysis carried out, the Author tackles the problem of the prosecutor's office role and the prosecutor's profession ethic rules in shaping the ethics of the prosecutor's profession in shaping the ethics in business life, particularly shaping the ethical business.

Key words: *public prosecutor, public prosecutor's office, vocational ethic, collection of ethic rules, legal professions.*

⁴⁵ R. Tokarczyk, *Uwagi o kształtowaniu norm etyki prokuratora polskiego*, „Prokurator” 2002, nr 1, s. 9–12.

⁴⁶ P. Łabieniec, *op.cit.*, s. 2–6.